

2

LERAREN EN GEZAG: DE BEVOEGDHEID VOORBIJ

Marc Vermeulen

2.1 INLEIDING

Op de middelbare school zat ik in de klas bij M. Haar vader was leraar. Ze hadden thuis een bord naast de voordeur: D. leraar Duits, MO-B. Kennelijk was dat iets dat je op de gevel schreef, er sprak trots uit. Het was in mijn herinnering ook een van de leraren, ouder en klein van postuur, voor wie we respect hadden.

Dat bordje met daarop prominent de onderwijsbevoegdheid gold als teken van gezag, iets waar ouders en leerlingen respect voor hadden. Er zijn tijden geweest dat het simpele feit dat je volwassen was, voldoende was om leraar te worden. Het stelsel van onderwijsbevoegdheden werd vanaf halverwege de negentiende eeuw ingevoerd om een kwaliteitsgarantie van leraren te bieden. Toen onderwijs grootschaliger werd (en daarmee belangrijker), voldeed dat niet meer. Er kwamen in diezelfde tijd aparte lerarenopleidingen voor het lager onderwijs (kweekscholen) en vanaf begin twintigste eeuw ook voor het voortgezet onderwijs. Afgestudeerden ervan kregen het exclusieve recht om voor de klas te mogen staan. Dat heeft destijds de positie van leraren aanzienlijk versterkt. Maar is dat nog zo? Die vraag staat centraal in dit hoofdstuk, met een focus op het gezag van leraren. Gezag hoort bij leren. Het maakt dat we iets aannemen of ons gedrag willen herzien op basis van wat we horen of lezen. Daarin zit het fundamentele verschil met dwang en macht. Bij dwang passen we ons aan, maar verinnerlijken we het gedrag niet. Als de dwang wegvalt, keren we terug naar ons oude gedrag. In de klas moet een leraar leerlingen verleiden om aan te nemen wat hij hen voorhoudt. Dat kan op vele manieren gebeuren, maar de kern van het proces is steeds vergelijkbaar.

In dit hoofdstuk betogen we dat het bevoegdheidsstelsel zijn langste tijd gehad heeft en dat het begrip

gezag een betere basis vormt om te bepalen wie wel en niet in het onderwijs kan werken. Daarvoor kijken we naar gezagsvormen en hoe gezag gevestigd kan worden en hoe dit er voor leraren uit ziet.

2.2 BEVOEGDHEID EN GEZAG

Vraagtekens bij bevoegdheid

Er is een aantal redenen om vraagtekens te plaatsen bij ons stelsel van onderwijsbevoegdheden. Ten eerste lijkt werken in het onderwijs niet aantrekkelijk te zijn voor jonge mensen: te weinig schoolverlaters kiezen voor de lerarenopleidingen en daarmee voor het beroep van leraar. Met de vergrijzing van het zittende personeel dreigen daardoor forse tekorten. De vraag is hoe het beroep aantrekkelijker te maken is en of de lerarenopleidingen die een bevoegdheid opleveren ons niet in de weg zitten.

Verder is de vraag gerechtvaardigd of alleen bevoegden voor de klas mogen staan. Nu zijn lessen door onbevoegden hooguit als noodmaatregel mogelijk, het wordt niet langdurig gelegitimeerd. Een bevoegdheid geldt als garantie voor goede lessen, maar de vraag is of dat wel klopt.

Ten derde moet ook onderwijs voor aanstaande leraren met de tijd mee gaan. Voor het voortgezet onderwijs is het bevoegdhedenstelsel gekoppeld aan een lerarenopleidingenstelsel dat nog sterk de trekken heeft van een AVO-curriculum van dertig jaar gelden. Het is ingewikkeld met honderden verschillende bevoegdheden voor vele vakken en nog zijn er niet genoeg specifieke opleidingen, waardoor er regelmatig uitzonderingen gemaakt moeten worden.¹

---

¹ Mondelinge mededeling ADEF, najaar 2018 ging het om 316 vakken. Dit aantal verandert voortdurend en vergt steeds opnieuw aanpassingen van bevoegdheden.

De doelmatigheid, transparantie en legitimiteit van het systeem staan hierdoor sterk onder druk. Geschiede lerarenopleidingen voor het mbo zijn er amper. Voor de pabo's is er veel discussie over de overladenheid van het programma ('veel, maar niet moeilijk'). Ook komt steeds vaker de vraag op of één opleiding nog wel volstaat voor de leeftijdsgroep 4-12.

Ten vierde staat het gebruik van technologie ter discussie. Er zijn serieuze aanwijzingen dat technologische ontwikkelingen nu ook het domein van de hoofdarbeid binnen komen. Computers kunnen ziektebeelden mogelijk al beter diagnosticeren dan medisch specialisten, meldt *de Volkskrant* eind 2017. Gaat de robot ook de leraar verdringen? Dat zal misschien zo'n vaart nog niet lopen, maar worden leraren straks nog wel serieus genomen als ze in hun dagelijks werk niet met hightech voorzieningen omgaan? En wat zegt een formele bevoegdheid dan?

Ten slotte hebben steeds meer mensen een hbo- of wo-diploma. Leraren krijgen daardoor steeds meer te maken met hoogopgeleide, mondige ouders, die, omdat zij sociale daling willen voorkomen, eisen dat hun kinderen minstens net zo hoog opgeleid worden. Als die verwachtingen niet in te lossen zijn, leggen ze de schuld al snel bij de school of de leraren. Bevoegd betekent dus niet meer per definitie gezaghebbend.

Gezag in onderwijsrelaties

Leraren onderhouden in drie verschillende settings professionele relaties waarin ze hun gezag moeten vestigen:

1. In gesprek met leerlingen en hun ouders

De leerlingpopulatie wordt steeds gevarieerder, niet alleen naar etnische herkomst, maar ook qua leefstijl en gezinssamenstelling. Door sociale media worden

omgangsvormen bovendien informeler. Via miltjes je leraar in het weekend benaderen, geldt als normaal, evenals hem een pittige reactie geven als de leraar niet direct reageert. Dat geldt ook in de omgang met ouders. Daarbij speelt het hiervoor genoemde toegenomen opleidingsniveau van ouders een rol: leraren zijn niet meer bijzonder omdat ze hoger onderwijs genoten hebben, dat hebben de ouders namelijk in bijna de helft van de gevallen ook. In het algemeen is ontzag voor hogeropgeleiden afgenomen, iedereen kan alles opzoeken op internet en toenemend populisme stelt opleidingsgebonden autoriteit ter discussie (Vermeulen & Waslander, 2017).

2. In gesprek met beleid en politiek

Via onder meer wet- en regelgeving en cao's worden leraren geconfronteerd met de overheid en verwante instituties. Daarbij krijgen ze gemengde signalen. De overheid benadrukt dat leraren belangrijk zijn en tegelijkertijd zijn er Kamerdebatten over hun tanende kwaliteit. Ze moeten hoger opgeleid worden, maar tegelijkertijd moeten anderen ook leraar kunnen worden. Ze moeten meer waardering krijgen, maar daar is (te) weinig geld voor. Ze krijgen ruimte, maar worden geïnspecteerd. Het lukt niet goed om politiek Den Haag langere tijd en unisono waarderende geluiden over leraarschap te laten uiteten. In wat Elchardus (2002) wel heeft aangeduid als een dramademocratie (opgewonden, anekdotisch, snel wisselende coalities) worden incidenten snel uitvergroot. Opvallend daarbij is dat er weinig beschermende constructies voor leraren zijn en dat ze hun stem niet goed kunnen laten horen. Natuurlijk is er Beter Onderwijs Nederland, maar die vertolkt een eenzijdig geluid over leraarschap. De vakinhoudelijke verenigingen zijn vaak mager van omvang en gericht op een beperkt belang. En de vakbonden

worden in het defensief gedrongen, niet in de laatste plaats door snelle actiegroepen. Bovendien strijden vakbonden primair voor arbeidsvoorwaarden. Ten slotte is de Onderwijscoöperatie -ooit bedoeld om leraren op een kwaliteitsagenda samen te laten werken- door belangentegenstelling verlamd geraakt en een stille dood gestorven.

3. In gesprek met vakgenoten

De goede uitzonderingen daargelaten lijkt een inhoudelijk gesprek over wat je doet en wat je drijft als leraar in scholen moeilijk van de grond te komen. Er is maar mondjesmaat inhoudelijke, kritische samenwerking tussen leraren en binnen scholen blijft peerfeedback beperkt. Alumninetwerken van leraaropleidingen zijn amper ontwikkeld. Hoe kunnen leraren dan het inhoudelijke gesprek voeren met vakgenoten buiten de eigen school en zelfs buiten het onderwijs? Wat nog het dichtst in de buurt komt zijn de netwerken rondom opleiden in de school en de samenwerking tussen scholen en onderzoekers bij praktijkonderzoek, maar beide blijven dicht bij de bestaande praktijk en zijn maar beperkt grensverleggend. En juist dat grensverleggende, dat aangesloten zijn op de modernste inzichten uit de wetenschap, is wat gezag verleent.

Waar haalt de leraar gezag vandaan?

Wat maakt dat leerlingen doen wat er van ze gevraagd wordt? Wat maakt dat het schoolbestuur of de politiek vertrouwen heeft in wat er in de klas gebeurt? Gezag is het sleutelbegrip.

In de individuele relatie tussen leraar en leerling in de klas is gezag pedagogisch onmisbaar, het moet daar authentiek en situationeel gevestigd zijn. Leraren kunnen de les niet even stil leggen om advies in te winnen bij collega's. Op dát moment, in

die situatie moeten ze het zélf oplossen.

Maar leraarschap strekt zich verder uit dan de microkosmos van de klas. Vrijheid, gelijkheid én eenzaamheid (Vermeulen, 2009), de leraar opgesloten in de klas, daar willen we juist van af. Bovendien zijn er collectieve en publieke ambities om leraren als groep van gezag te voorzien. De beroepsgroep staat binnen het nationaal onderwijsbestel voor een publieke waarde. Dat kan gaan om het realiseren van referentieniveaus voor taal en rekenen, bijdragen aan de kenniseconomie of aan democratische verhoudingen. De samenleving wil iets met onderwijs: dat is het macroniveau.

Compromissen en spanningen

Het macro- en microniveau verbinden gaat niet vanzelf. In de praktijk moeten leraren een compromis zien te vinden tussen wat het systeem en wat de situatie van hen vraagt. Dit is bijvoorbeeld de spanning tussen eisen (examens) en de situatie (de klas). Daarnaast is er een spanning tussen hoe het moet en hoe het voelt. Leraren zijn vakmensen en weten hoe je een les moet voorbereiden.

En toch kent elke leraar het moment dat de aanpak wel doordacht was ('volgens het boekje'), maar niet goed voelde. Dan botsen technische logica's op emotionele logica's. Voor de verbinding van micro- en macroniveau is het belangrijk om het begrip gezag nader te analyseren: waar is het gezag op gebaseerd en van welke principes of mechanismen bedient het zich?

Allereerst is er het mechanisme van waaruit onderwijs in de samenleving georganiseerd wordt. Veel maatschappelijke voorzieningen, waaronder onderwijs, zijn ooit ontstaan vanuit particuliere initiatieven, vaak met een levensbeschouwelijke grondslag. Op basis van roeping stonden nonnen voor de klas

of gaven bevlogen socialisten les. Zij waren solidair in eigen zuil: kerk, woningbouwcorporatie, media, onderwijs, ze werkten allemaal dezelfde kant op en versterkten elkaar. Het gezag van leraren was ingebed in een groter sociaal systeem.

Met de ontzuiling en de opbouw van de verzorgingsstaat verdwijnt deze structuur en gaat de overheid intensiever beleid voeren op onderwijs. De relatie wordt juridisch/contractueel met rechten en plichten, waarbij iemand gezag ontleent aan bevoegdhe-

den. In de jaren tachtig komt marktwerking in zwang (*new public management*). De ervaringen zijn niet positief. In deze benadering is de leraar serviceleverancier en de leerling en ouder klant, een beeld dat weinigen aan blijkt te spreken (Vermeulen, 2013).

Toekomstig speelveld

Het is lastig inschatten welk proces in de toekomst voor de ordening van de verzorgingsstaat en onderwijs gaat zorgen. Een versterkte rol voor de overheid lijkt weinig aantrekkelijk. Bij een aanpak op basis van hernieuwde particuliere initiatieven (tegenwoordig vaak aangeduid als de participatiemaatschappij) is het de vraag of de onderliggende sociale structuren geschikt zijn om onderwijs op te baseren.

Het meest waarschijnlijke is dat er een mix van particulier en publiek ontstaat waarin lokale overheden participeren, waarbij men uit de markt het klantgerichte en flexibele werken overneemt en waar onderlinge sociale netwerken een rol gaan spelen voor bijvoorbeeld het bepalen van de strategie of het handhaven van kwaliteit. Leraren zouden als *public intellectuals* een sleutelrol kunnen krijgen door de verbindingen in die sociale structuren te leggen, waarbij de scholen het platform bieden om elkaar te ontmoeten.

Wat daarbij de rol van (digitale) technologie wordt, is onduidelijk. Hoe zien virtuele schoolpleinen eruit en werken die als ontmoetingsplaats hetzelfde als reële schoolpleinen? Wat is het verschil tussen tienminutengesprekken in een klas en een chatsessie via Skype? Hoe snel kunnen robots emoties gaan ontwikkelen die leerlingen weten te motiveren? Voorlopig is een veilig standpunt dat er technologisch al veel meer mogelijk is dan scholen nu gebruiken. Onze referentiekaders lijken de belangrijkste remmende factor. Kodak kon zich niet voorstellen dat je

Niet zo, maar zo

Wat is goed en navolgenswaardig professioneel gedrag waaraan leraren bovendien gezag kunnen ontleenen? Auteurs als Tonkens (2009), Jansen, Van den Brink, & Kneyber (2012) en Brinkgreve (2012) noemen wat heeft afgedaan en hoe het wel kan:

- Niet grootschalig en anoniem, maar kleinschalig en persoonlijk
- Niet passief en vrijblijvend, maar geëngageerd en energiek
- Niet geformaliseerd in traag bewegende en generieke regelsystemen, maar ontstaan in interpersoonlijke (informele) netwerken
- Niet gebaseerd op transacties, maar op wederzijdse betrokkenheid
- Niet gebaseerd op wantrouwen en ongerichte controle, maar op vertrouwen en passende monitoring
- Niet gefundeerd in hoe het allemaal niet moet, maar in positieve opvattingen en goede voorbeelden

voor foto's geen film en papier meer nodig zou hebben. Het bedrijf bestaat niet meer, wat is het Kodak-moment voor de leraar?

Legitimatie

Een ander mechanisme waar gezag op gebaseerd is, is legitimatie. Aan leraarschap hangen collectieve beelden, verwachtingen en gebruiken. Het is een beroep of institutie met formele kanten (bijvoorbeeld bevoegdheidsregelingen) en informele kanten (status, attributen). Als zo'n institutie een heel sterk imago heeft, straalt dat af op alle beoefenaren van dat beroep. De legitimering van een institutie kan op drie manieren tot stand komen:

1. *Regulatief*: gezag gebaseerd op regels en wetten
De huidige bevoegdheidsregeling is hierop gebaseerd. Wetten reguleren wie voor de klas mogen en bekleden hen met een onderwijsbevoegdheid.
2. *Normatief*: gezag gebaseerd op 'hoe het hoort' en op wat we gewend zijn
Los van wet- en regelgeving moeten leraren volwassen zijn, een goede opleiding gevolgd hebben en van onbesproken gedrag zijn (ze hebben een VOG nodig).
3. *Mimetisch*: gezag gebaseerd op kopieergedrag
Hoe doen anderen het? Als in alle OECD-landen leraren over een onderwijsbevoegdheid beschikken, wie zijn wij in Nederland dan om het anders te doen? Maar als er een best practice is met een succesvol ander pad, kan dat dan ook voor ons als een legitieme en dus gezagsverwervende weg gelden?

Dit alles geldt zowel voor de externe legitimatie van de beroepsgroep als voor het binnen de beroeps-

Vorbij de bevoegdheidsregeling

De huidige bevoegdheidsregeling heeft een duidelijke regulatieve, juridische grondslag. Deze is relatief oud (voor het voortgezet onderwijs vanaf 1963 en voor het basisonderwijs vanaf 1985), maar ook modernere stelsels zoals het lerarenregister zijn regulatief. Er zijn goede redenen om aan te nemen dat dergelijke regulering steeds minder gezag genereert, zoals Paul Schnabel in 2004 al stelde. Individualisering, bij leerlingen/ouders en leraren, ondergraaft het denken in termen van bevoegdheden. Bevoegdheidssystemen bepalen algemene regels, met weinig ruimte voor uitzonderingen en dat wringt.

Daarnaast zorgt informalisering ervoor dat maatschappelijke structuren minder stevig, vaker tijdelijk en lossier worden. Ook daarbij past regulering moeizaam, tegen de tijd dat de regel geformuleerd is, is er alweer behoefte aan iets nieuws. Dat proces wordt versterkt door informatisering, waarbij de reële wereld soms wordt ingehaald door de virtuele. Wat binnen de grenzen van een systeem verboden is, blijkt online toch te gebeuren. En als laatste leidt ook intensivering van emoties en belevingen tot minder regelgerichtheid, aangezien deze zich moeizaam verhouden tot de procedurele logica van regelsystemen. Juist frontlinieberoepen als het leraarschap kennen spanning tussen de logica van het systeem en regels versus de logica van de situatie en de ervaring. Waar de situatie en de emotie belangrijker worden kom je met bevoegdheidsregelingen steeds minder ver.

groep instellen van professionele normen. Professionals kunnen gezag proberen te verwerven door wettelijke voorwaarden aan hun beroep te stellen (regulatief), door een verkiezing voor de beste leraar te organiseren (mimetisch) of door collega's aan te spreken op hoe het hoort (normatief).

2.3 BRONNEN VAN GEZAG

Hoe kunnen leraren dan wel gezag verwerven? Volgens Sennett (2008) is ook in de 21ste eeuw, waar professionals met grote variatie te maken krijgen, een normatieve fundering van wat goed professioneel gedrag is, onverminderd van belang. Interessant in zijn redenering is dat dat 'goede' zichtbaar is. Daarmee wordt het onderwerp van debat en kunnen inspirerende rolmodellen ontstaan. Schwartz en Sharpe (2010) beschrijven dat als *practical wisdom*. Furedi (2009) grijpt terug naar het werk van Arendt (1961) om te laten zien dat systemen uiteindelijk goede wil en gezag smoren. Allemaal beschrijven ze de spanning die professionals ervaren als ze moeten schipperen tussen de eisen van het systeem en van de situatie. Ook in Nederland zijn auteurs zoals Tonkens (2009), Jansen, Van den Brink en Kneyber (2012) en Brinkgreve (2012) bezig te zoeken naar nieuwe wegen tussen systeem en situatie en tussen stelsel en lespraktijk (zie kader op pagina 32).

Manieren om gezag te versterken

Om het gezag van leraren te versterken zijn de volgende zaken van belang:

Deel inhoudelijke inzichten

Dit helpt jonge mensen om zich te ontwikkelen tot goede leraren. De inzichten komen uit de kokers van

leraren, praktijkmensen, wetenschappers, opiniemakers enzovoort. Ze bespreken wat actueel is, wat beezen is in plaats van alleen maar beweerd wordt, en wat fundamenteel is. De basis voor dit gesprek wordt gelegd in de opleiding die mensen gevolgd hebben en de bijbehorende introductie in relevante professionele gemeenschappen. Het verhogen van de opleidingseisen voor leraren (allemaal een master) versterkt dit op inhoud gebaseerde gezag.

Verdiep het gesprek over opvoeding

Hoe beïnvloeden we gedrag in een gewenste richting? Hoe versterken we duurzame motivatie? Wat als weerstanden in de klas hoog oplopen? In het gesprek hierover spelen jongeren en hun ouders een belangrijke rol, toont de school zich een gemeenschap waarin iedereen aan dezelfde ontwikkelopgave werkt en spreken collega's met elkaar - en waar nodig met deskundigen van buiten - over hoe de jongere zich ontwikkelt.

Gebruik de nieuwste technologie

Gezag ontstaat ook doordat je de nieuwste methoden gebruikt (of bewust niet). Leraren moeten net zo competent zijn als leerlingen in het gebruik van media en hulpmiddelen (robots, 3D). Werken in een hightech en hightouch omgeving maakt dat mensen leraarschap als een modern beroep ervaren. Scholen moeten een eigentijdse uitstraling hebben en gemodelleerd zijn naar de nieuwste organisatieconcepten.

Wees proactief

Wacht niet op door anderen bedachte logica's, maar onderzoek zelf actief wat de samenleving nodig heeft en hoe onderwijs dit kan bewerkstelligen. Leraren zouden in die zin meer voorlopers moeten zijn,

public intellectuals die waar nodig tegendraads en eigenwijs zijn.

Maak zichtbaar wat leraren te bieden hebben

Scholen moeten op diverse momenten verantwoording afleggen (accountant, inspectie, raad van toezicht enzovoort). Dit proces bereiden ze veelal in de bestuurskamers voor, waarbij ze verantwoording koppelen aan besturing, maar je zou verantwoording ook kunnen koppelen aan vakmanschap: laten zien wat leraren doen en wat dat oplevert. Dit sluit aan bij Sennetts (2008) idee over ambachtelijkheid: dat bewijst zich in het openbaar en niet achter de gesloten deur van het klaslokaal.

De school als gezagsgemeenschap

Leraren moeten hun gezag waarmaken in de klas (micro) en tegelijkertijd moet er op stelselniveau (macro) vertrouwen in het systeem zijn. In dit spel tussen klas en stelsel speelt de school een cruciale rol:

- Scholen kunnen samenwerken met externe kennispartners en op die manier pedagogisch-didactische en inhoudelijke kwaliteiten bundelen.
- Scholen vormen krachtige waardengemeenschappen, waar medewerkers elkaar durven aan te spreken op kwaliteit en dat doen vanuit een sterke visie op wat goed onderwijs is.
- Scholen profileren zich als sterk 'merk'. De kwaliteit van leraren is een drager van de reputatie en daar kan gezag aan ontleend worden.

In samenwerking tussen scholen en lerarenopleiding, welzijnsorganisaties en bedrijven ontstaan interessante nieuwe netwerken. Ook zien we scholen

sterker vervlochten raken met hun lokale omgeving. Onderwijs gaat immers over een collectieve inspanning en ambitie en niet om individuele acties van afzonderlijke leraren. Scholen bieden daar de organisatorische omgeving voor.

Ontwikkeling als bron van gezag

Leraren weten als geen ander dat je kennis moet onderhouden en verversen. Dat geldt ook voor gezag. Wanneer bevoegdheden steeds minder betekenis hebben als bron voor gezag, dan geldt dat zeker voor bevoegdheden die twintig jaar geleden behaald zijn. Gezag en vertrouwen zijn – op zowel micro- als macroniveau – mede gebaseerd op de mate waarin leraren laten zien zich als professionals te blijven ontwikkelen, van starter naar ervaren leraar naar expert op een specifiek domein (Snoek, De Wit, Dengerink, Van der Wolk, Van Eldik, & Wirtz, 2017). Die ontwikkeling van leraren kan, anders dan door regulering vorm krijgen en onderhouden worden via open platforms waar leraren 'op ooghoogte', vanuit deskundigheid en betrokkenheid, zich kunnen scherpen aan elkaar en andere belanghebbenden bij onderwijs. Deze platforms zijn ontwikkelingsgericht: het zijn de plaatsen waar mensen de kwaliteit van leraarschap bespreken en versterken. We kennen al een aantal voorbeelden zoals academische werkplaatsen, professionele leergemeenschappen, onderwijscafés, de Kennisrotonde van NRO of alumninetwerken van afgestudeerden. Lerarenopleidingen, onderwijsonderzoekers en experts uit de advieswereld zijn hier belangrijke spelers. Zij mengen zich in het debat met leraren, ouders en leerlingen. Belangrijk is dat deze debatten goed zichtbaar zijn voor de buitenwereld: hier wordt gewerkt aan steeds beter onderwijs en steeds betere leraren, komt dat zien! Het is de combinatie van kwaliteit en zichtbaarheid

die gezag genereert en die ook maakt dat bijvoorbeeld bestuurders en beleidsmakers het besprokene serieus nemen.

Die platforms kunnen daarmee ook een bijdrage leveren aan het bredere maatschappelijke debat over onderwijs. Hierbij zijn vier ontwerp vragen, voortkomend uit ervaringen met burgerparticipatie, maar ook van toepassing op leraarschap (Habermas, 1981; Fung, 2005) van belang:

1. Identiteit

Mag iedereen meepraten of moet je verstand van onderwijs hebben of zelf leraar zijn? Dat laatste lijkt het belangrijkste, maar zou aangevuld moeten worden met mensen die aantoonbaar deskundig zijn.

2. Rol

Deelname kan variëren van een volstrekt open uitnodiging tot een geselecteerd gezelschap. Dat laatste heeft een groot risico van *usual suspects* in zich. Het zou interessant zijn om regelmatig het debatgezelschap te verversen.

3. Bevoegdheid

Is het alleen maar debatteren of vallen er ook besluiten? Als het gaat om adviezen, dan moet je daar invloed aan verbinden. Bestuurders hoeven zich niet aan het advies te houden, maar hebben dan wel wat uit te leggen.

4. Belangen

Worden discussies gevoerd om bepaalde belangen te behartigen en vanuit hiërarchische posities of is er sprake van een 'machtsvrije dialoog' (Habermas, 1981) waarin het uitsluitend om goede argumenten gaat?

Een randvoorwaarde voor het functioneren van dergelijke platforms is dan wel dat het openhartige dialogen zijn en geen door belangen gedomineerde debatten. Politieke strijd gaat over macht en hier gaat het over gezag.

De beroepsgroep spreekt toch voor zichzelf?

Het moet vanzelfsprekend worden dat de beroepsgroep gezagsvol meepraat over onderwijs. Opvattingen over leraren en onderwijs worden via de (sociale) media breed gedeeld. Door de gevoeligheid voor de publieke opinie dringen deze opvattingen ook door in het onderwijsbeleid. Er is behoefte dit opgewonden debat te temmen en van kortetermijn-deelbelangen naar een langetermijngezagspositie te bewegen. Het debat over leraren en onderwijs moet gevoerd worden op basis van inzichten, ervaringen en kennis. Daarbij is het nodig dat leraren een krachtig eigen geluid neerzetten dat zowel een positieve identiteit als kwaliteit van hun beroep laat zien.

LITERATUUR

Gebruikte bronnen

Arendt, H. (1961). *Between Past and Future*. London: Faber & Faber.

Brinkgreve, C. (2012). *Het verlangen naar gezag*. Amsterdam: Atlas Contact.

Elchardus, M. (2002) *De dramademocratie*. Tiel: Lannoo.

Fung, A. (2015). Putting the public back into governance: The challenges of citizen participation and its future. *Public Administration Review*, 75(4), 513-522.

Furedi, F. (2009). *De terugkeer van gezag*. Amsterdam: Meulenhoff.

Habermas, J. (1981). *Theorie des kommunikatieven Handelns*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Jansen, T., Van den Brink, G., & Kneyber, R. (Eds.). (2012). *Gezagsdragers*. Amsterdam: Boom.

Schwartz, B., & Sharpe, K. (2010). *Practical Wisdom. The right Way to Do the Right Thing*. New York: Riverhead Books/Penguin.

Sennett, R. (2008). *De ambachtsman*. Amsterdam: Meulenhoff.

 Snoek, M., De Wit, B., Dengerink, J., Van der Wolk, W., Van Eldik, S., & Wirtz, N. (2017). *Een beroepsbeeld voor de leraar: over ontwikkelrichtingen en groei van leraren in het onderwijs*. Utrecht: auteurs. <http://www.beroepsbeeldvoordeleraar.nl>

 Sociaal en Cultureel Planbureau (2004). *In het zicht van de toekomst. Sociaal en Cultureel Rapport 2004*. Den Haag: SCP. https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2004/In_het_zicht_van_de_toekomst

Tonkens, E. (2009). *Mondige burgers, getemde professionals*. Amsterdam: Van Gennep.

 Verhagen, L. (2017, 2 december). Computers kunnen net zo goed ziekten herkennen als artsen – of beter. *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/computers-kunnen-net-zo-goed-ziekten-herkennen-als-artsen-of-beter~a4542697/>

Vermeulen, M. (2009). 'Vrijheid, gelijkheid en eenzaamheid'. In: Van den Berg, D. & R. Vandenberghe (Eds.), *Onderwijsinnovatie: geen verzegelde lippen meer*. Antwerpen: Garant.

Vermeulen, M. (2013). 'Too many cooks spoil the broth'. *Challenging Organisations and Society. Reflective hybrids*, 2(2), 372-388.

Vermeulen, M., & Waslander, S. (2017) 'Excellence in Education, a Century-Long Search for Balance. In J. Heijmans, & J. Christans (Eds.), *The Dutch Way in Education*. Helmond: Onderwijs maak je samen

Verder lezen

 De website van de National Board voor Professional Teaching Standards biedt een inspirerend Amerikaans voorbeeld van onderwijsverbetering door de kwaliteit van leraren te verbeteren met standaarden en een register, maar wel op vrijwillige basis. <https://www.nbpts.org/>

 In deze column op *Didactiefonline.nl* (eerder gepubliceerd op *Scienceguide.nl*) plaatst Marco Snoek een aantal kanttekeningen bij het advies van de Onderwijsraad over bevoegdheden en loopbanen van leraren.

Snoek, M. (2018). Ruim baan voor de loopbaan van leraren. Kanttekeningen bij het advies van de Onderwijsraad. *Didactief*, november 2018.

<https://didactiefonline.nl/blog/blonz/ruim-baan-voor-de-loopbaan-van-leraren>

 Na het uiteenvallen van de door OCW geïnitieerde OnderwijSCOöperatie nemen nu leraren zelf het initiatief om het gezag van de leraar te versterken. De initiatiefnemers van het Lerarencollectief lichten in deze video toe waarom zo'n collectief nodig is voor een sterke en gezaghebbende beroepsgroep.

<https://debalie.nl/debalie-tv/mijn-idee-voor-onderwijs/>

 In dit artikel op *Didactiefonline.nl* pleiten de Utrechtse hoogleraren Theo Wubbels en Jan van Tartwijk voor een sterke beroepsgroep die zelf het heft in handen neemt.

Wubbels, T. & Van Tartwijk, J. (2018). Lerarenregister: organiseer het zelf! *Didactief*, november 2018.

<https://didactiefonline.nl/artikel/lerarenregister-organiseer-het-zelf>